

УДК 72.012 (477) (045)

Гнатюк Л.Р., к. арх., доцент,
Національний авіаційний університет, Київ, Україна
Шишлакова Г.О.,
Національний авіаційний університет, Київ, Україна

ЕСТЕТИКА УКРАЇНСЬКОЇ АРХІТЕКТУРИ

Анотація: стаття присвячена дослідженню та формуванню естетики української архітектури протягом Х–ХХІ століть. Дослідження проведене на зразках сакральної архітектури, адміністративних будівель, житлових комплексів. Виявлені особливості архітектурних форм та композиційної побудови споруд стилів візантійського, бароко, класицизм, модерн.

Ключові слова: архітектурні форми, пропорції, композиційна побудова, художній зміст, художній образ, гармонійна взаємодія.

Постановка проблеми. Людина постійно вступає в естетичні відносини зі світом, в процесі розвитку (еволюції людини) змінюються сприйняття оточуючого світу, відповідно змінюються відносини, і, в свою чергу, змінюється результат цих відносин. В процесі перетворення оточуючого світу – природного середовища життєдіяльності, відбувається формування та становлення архітектури, що виступає специфічним явищем, специфічною областю людської практики. Останнім часом архітектура розглядається лише в аспекті практичних та функціональних задач: спостерігається підвищена концентрація уваги на забезпеченні житлових потреб та місця праці – задоволенні базових потреб людини. При цьому фактично не піднімається питання підвищення естетичного рівня української архітектури.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Л.Т.Левчук, О.І.Онищенко в роботі “Основи естетики” подають загальну характеристику категорій естетики, художнього образу, форм, стилю, художнього методу, наводять опис основних функцій естетики [2].

А.П.Мардер в роботі “Естетика архітектури” розкриває основні аспекти естетичного сприйняття архітектурних споруд, їх пропорцій, форм, масштабів. Дає детальну характеристику суті архітектури, форм її естетичного освоєння та сприйняття, проводить аналіз архітектурного образу [3].

Ю.С.Асєєв, В.В.Вечерський, О.М.Годованюк в роботі “Історія української архітектури” дають детальний аналіз багатовікового розвитку української архітектури, формування художнього образу, архітектурних форм, композиційної побудови споруд від найдавніших часів до наших днів [1].

Формулювання цілей статті. Виявити сталі риси формоутворення естетичного середовища української архітектури.

Основна частина. Світ архітектурних форм створюється не в

спонтанному їх саморозвитку, а в ході цілеспрямованого перетворення людиною природного оточення, естетика архітектурних форм — є засобом вираження цієї досконалості.

Будь-яке явище є системою взаємопов'язаних елементів. Гармонійна взаємодія яких та відсутність протиріч між ними викликає емоційне задоволення і дає можливість говорити про систему, як систему естетичну. Основними елементами архітектурних систем є форми, розміри, пропорції, колорит.

В архітектурних ансамблях взаємозлиття та взаємозалежність цих елементів і є естетикою архітектури, що в свою чергу відображає процес взаємодії людини з природою, в ході якої архітектурна діяльність перетворює природне місце існування людини і використовує її у вигляді штучного середовища.

Естетика української архітектури, як форма просторової самоорганізації матерії, суспільного буття людини, необхідних умов її реального біологічного і соціального життя відображає періоди піднесення, криз, стагнацій і розквіту держави. Українській архітектурі значною мірою довелося відчувати розквіт і занепад Київської Русі, війни середньовіччя, задвірки сусідніх держав, гніт тоталітарної імперської системи та ідеології соціалістичного реалізму. Принцип історизму української архітектури передбачає її розвиток на основі усталених історичних ремінісценцій [1;156]. Це процес поєднання теорії та практики, що є основним шляхом істинного розуміння естетики архітектури.

З давньослов'янських часів традиція органічного злиття будівель з навколишнім ландшафтом, як єдність цілого і його частин, глибоке розуміння природи, використання її художніх можливостей стали визначною рисою української архітектури (рис.1).

Становлення естетики української архітектури розпочато у період Київської Русі, що обумовлено міфопоетичною свідомістю давнього слов'янства, запровадженням та самобутнім переосмисленням візантійської архітектури. Естетика архітектури X – XI ст. має символічні риси, проте вона виявляє тенденцію до екзистенціальних мотивів, має підкреслено-емоційний характер. Важливе місце посідає символ. Красу і велич утверджує Софійський собор у Києві, що став загальнодержавним центром культури (рис.2).

Новгород часів Руської правди	Київ часів Ярослава Мудрого
	

Рис. 1. Відтворення об'ємно–просторових форм житлової архітектури XI–XII ст.

Зіставлення наукових даних, нагромаджених у процесі вивчення Софії Київської і решток Десятинної церкви, дають можливість визначити місце цих визначних споруд у суспільно–політичному житті Київської Русі, дізнатися, як взаємодіяли ці духовно–культурні осередки, з'ясувати низку питань, що стосуються будівельної техніки, художнього оздоблення і, певною мірою, зародження естетичного напрямку розвитку української архітектури.

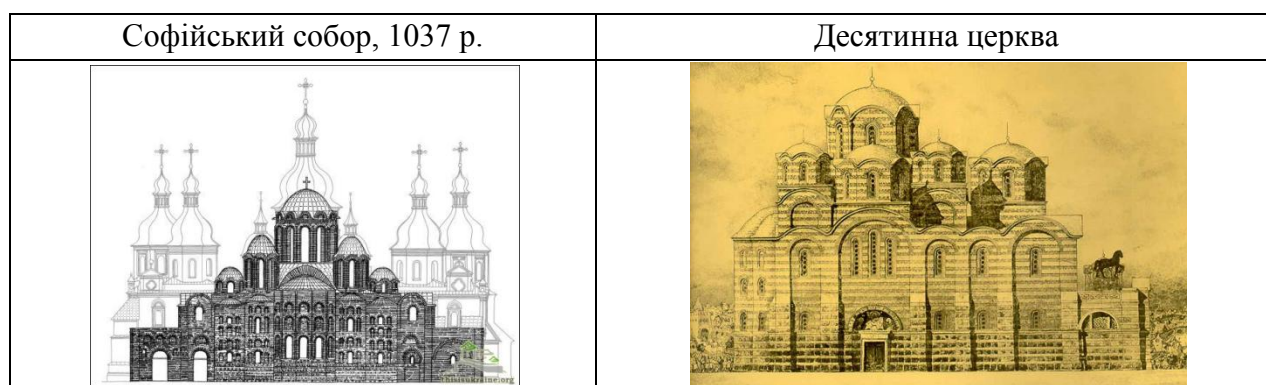

Рис. 2. Відтворення об'ємно–просторових форм в спорудах сакральної архітектури XI–XII ст.

При цьому, запровадження християнства, як державної релігії і пов'язаною з цим роль візантійської архітектури, а згодом і з впливом західних мистецьких течій, починаючи з епохи Відродження, сприяв становленню української архітектури на базі переосмислення досвіду Сходу та Заходу до своїх умов, створенню світових шедеврів, вироблення та удосконалення автентичної архітектурної мови, форм, пропорцій. Архітектура розвивалась під впливом норм естетики, з одного боку — європейської, з другого — народної.

Період, що був після ренесансу, названий бароко, довго сприймався як відхилення від канонізованих норм естетики попередньої епохи, мав на собі тавро чогось химерного, негармонійного. Дух епохи бароко в Україні стверджували великі національні зрушення, козацькі звияги, повстання проти поневолювачів, боротьба проти національного та релігійного утиску. З розквітом козацької державності, відбулось спорудження храмів у стилі самобутнього українського козацького бароко, що є відмінним від європейського стилю (рис. 2).

<p>Троїцька церква Києво–Печерського монастиря, будова XII ст. декоративне опорядження XVII—XVIII ст.</p>	<p>Собор Різдва Богородиці в Козельці, 1752—63 р.</p>	<p>Церква Покрови на Подолі, 1766—1772 р.</p>
---	---	---

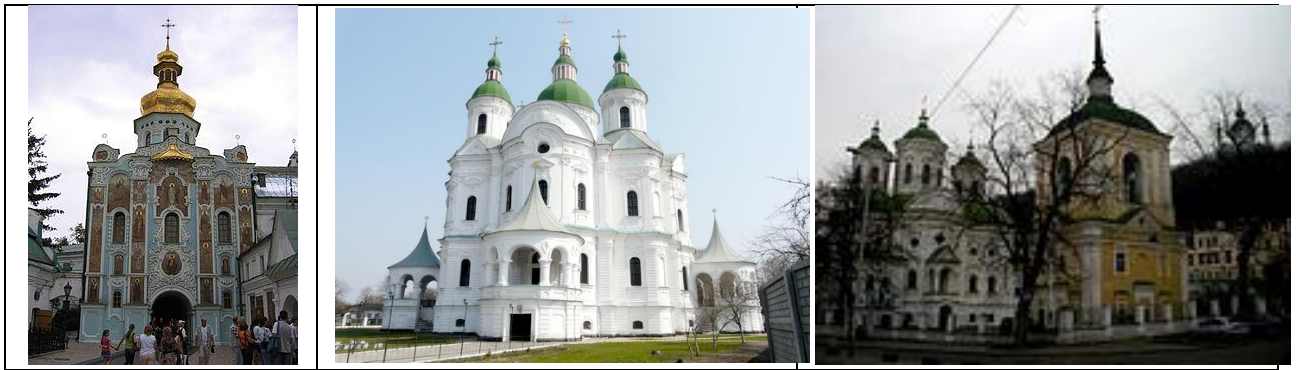

Рис. 3. Храми у стилі українського бароко

Естетика української архітектури стилю класицизм є вираженням сутнісної досконалості, функціонально–просторової доцільності і гармонії. В основі естетичного сприйняття розмірів цього стилю українських архітектурних споруд лежить перш за все візуально–емоційне зіставлення, співвідношення розмірного типу будівлі або ансамблю з його функціонально–стереотипним розмірним образом.

В українській архітектурі стилю модерн пропорції споруд виникають як результат осмислення властивих елементів будівлі функціональних і конструктивно–технічних зв'язків. Одночасно пропорції у спорудах цього стилю використовуються архітектором, як засіб образного вираження ідейного художнього змісту окремого архітектурного твору або містобудівного ансамблю.

Важливим є врахування особливостей проектування конкретного періоду, використання нових матеріалів, естетичних форм, які обумовили розвиток конструкцій, що саме вплинули на зміну стилів. Змінюючи один одного, такі архітектурні стилі, як бароко, класицизм, модерн дали можливість спостерігати за змінами художнього змісту у спорудах (рис. 3).

Також українській архітектурі характерна раціональна чіткість композиційної побудови. У ланцюгу «технічне конструювання — технологічна компоновка — архітектурна композиція», які пов'язані між собою як послідовні етапи формотворення, архітектурна композиція, включаючи і конструкцію і композицію, формує наочно–просторове середовище з врахуванням всієї повноти біосоціальної суті людини, його соціальних та естетичних потреб [3;102].

<p><u>Маріїнський палац</u> (бароко), Київ, арх. В. Растреллі, 1750— 55 рр.</p>	<p>Будинок міської адміністрації (класицизм), арх. А.Д.Захаров, 1803–1805 рр.</p>	<p><u>Будинок з химерами</u> (модерн), Київ, арх. В. Городецький, 1901–1902</p>
---	---	---

Рис. 4. Вираження художнього змісту та образу у представницьких спорудах різних архітектурних стилів

Основні напрями розвитку сучасної української архітектури визначені осмисленням нових аспектів естетики форми та змісту, що пов'язані з новими соціальними функціями будівель, з новітніми конструктивними, інженерно-технологічними розробками, а також з вирішенням проблем удосконалення основних характеристик архітектурного об'єкту.

<p><u>Майдан Незалежності</u>, м. Київ 2005 р.</p>	<p>Церква Миколи Чудотворця на воді, Київ, 2004 р.</p>	<p>Житловий комплекс “Славія”, м. Дніпропетровськ, 2008 р.</p>
		

Рис. 5. Сучасна українська архітектура

В творчості сучасних українських архітекторів зустрічаються прояви постмодерну та хай-теку як віддзеркалення глобалізації процесу розвитку світової архітектури. Найяскравіше проявляється це в житловій архітектурі. В нових спорудах стильового спрямування іноді використовуються нові конструктивні та художньо-пластичні можливості, як традиційних будівельних матеріалів, так новітніх, сміливе втілення художнього образу, різноманітність кольорового вирішення (рис. 5).

Завдання сучасної української архітектури — різноманітність у проявах сучасної естетики, пошук неповторного обличчя, розвиток нової архітектури на основі вікових традицій.

Висновки. Естетика архітектури нерозривно пов'язана зі співставленням архітектури та мистецтва. Аналіз архітектурних споруд та будівель постійно проводиться на основі функцій мистецтва. Тут проявляються риси ментальності, які пов'язані з давніми архетипами єдності небесного і земного, космічно-символічного і реального. На естетику архітектури України, зважаючи на її

геополітичне розміщення, впливали віяння Сходу і Заходу, про те це не завадило творенню автентично особливих стилів. Періоди розквіту, занепаду чи стагнації державності знаходили своє відображення в естетиці української архітектури. Історичні пам'ятки архітектури, що вистояли протягом багатьох століть, вирізняються високим рівнем естетичної виразності.

Перспективи подальших досліджень. Сьогодні людина створює архітектуру, що зорієнтована в основному на задоволення суто утилітарних потреб. Постає питання майбутнього естетики української архітектури, очевидно, що розквіт чи занепад також залежить від того яким шляхом піде Україна, який вектор розвитку обере держава.

Література

1. Історія української архітектури / Ю. С. Асєєв, В.В. Вечерський, О. М. Годованюк та ін.; за ред. В.І.Тимофієнка. – К.: Техніка, 2003. – 472 с.
2. Левчук Л.Т., Онищенко О.І. Основи естетики. – К.: Наука, 2000. – 246с.
3. Мардер А. П. Эстетика архитектуры: Теоретические проблемы архитектурного творчества. – М.: Стройиздат. 1988. – 216 с.

Аннотація

Гнатюк Л.Р., Шишлакова Г.О. Эстетика украинской архитектуры. Статья посвящена исследованию и формированию эстетики украинской архитектуры в течение X–XXI веков. Исследование проведено на образцах сакральной архитектуры, административных зданий, жилищных комплексов. Выявлены особенности архитектурных форм и композиционного построения сооружений стилей барокко, классицизм, модерн.

Ключевые слова: архитектурные формы, пропорции, композиционное построение, художественное содержание, художественный образ, гармоничное взаимодействие.

Abstract

Gnatyuk L., Shyshlakova A. Ukrainian architecture aesthetics. The article is devoted research and forming of aesthetics of Ukrainian architecture during X–XXI of ages. Research is conducted on the standards of sakral'noy architecture, administrative buildings, modern housings complexes. Obnaruzhenny of feature of architectural forms and composition construction of buildings of styles of baroque, classicism, modern.

Keywords: architectural forms, proportions, composition construction, artistic maintenance, image, harmonious co-operation.